

Rodzic –pierwszy doradca zawodowy swojego dziecka

Rodzina stanowi dla dziecka najważniejszy punkt odniesienia w rozumieniu świata, także tego związanego z pracą zawodową, wykonywaniem zawodu czy uczeniem się. Pochodzenie społeczne rodziców, ich doświadczenia zawodowe, tradycje zawodowe w rodzinie, wartości wyznawane przez rodziców, ich aspiracje, postawy, to te czynniki, które niejednokrotnie rzutują na to, co myślą, mówią i na co decydują się uczniowie, dokonując wyboru ścieżki edukacyjno-zawodowej. Informacje przekazywane przez rodziców o zawodach, szkołach, pracy zawodowej to często pierwsze źródło informacji, które jest dla dzieci wiarygodne. To właśnie rodzice w sposób świadomy lub nie przekazują swoim dzieciom pryzmat swojej wiedzy i doświadczeń. Uczeń, to co otrzymał od rodziców traktuje jako coś naturalnego, oczywistego, prawdziwego.

Rodzice mają bardzo duży wpływ na rozwijanie preferencji zawodowych swojego dziecka. Środowisko rodzinne silnie oddziałuje na to, co uczeń myśli o swojej przyszłości.

Oto kilka wskazówek dotyczących tego, w jaki sposób wspierać dziecko w procesie przygotowania go do podjęcia decyzji edukacyjnych i zawodowych;

- **Obserwuj**, jakie zajęcia szkolne i pozaszkolne lubi dziecko, co je pasjonuje, ciekawi,
- **Rozmawiaj**,
- **Bądź towarzyszem** dziecka w codziennych obowiązkach. Pozwoli Ci to dostrzec fazę marzeń zawodowych (będę piosenkarką) poprzez fazę zainteresowań (interesuje mnie biologia) do krystalizacji pomysłów i budowania projektu swojej kariery zawodowej (interesują mnie komputery, zatem będę informatykiem, potem grafiką komputerową)
- **Słuchaj i rozmawiaj** z dzieckiem, dowiedz się, jakie ma pomysły na przyszłość,
- **Motywuj** do samodzielnego podejmowania decyzji,
- **Zachęcaj** dziecko do uczestnictwa w warsztatach i innych formach przygotowania zawodowego organizowanych przez szkołę; targach edukacyjnych spotkaniach z absolwentami,
- **Korzystaj** z pomocy specjalisty-doradcy zawodowego. Uzyskasz wiele cennych informacji na temat potencjału i preferencji zawodowych swojego dziecka.

Większość młodych ludzi pytanych o to, kto jest dla nich najważniejszym doradcą przy wyborze drogi edukacji wskazuje rodziców, następnie kolegów i nauczycieli. Wybór zawodu jest procesem, na który wpływają różnorodne czynniki. Są nimi w dużej mierze doświadczenia z dzieciństwa, wpływ środowiska rówieśniczego i rodzinnego.

Planowanie ścieżki edukacyjno-zawodowej młodego człowieka to bardzo odpowiedzialne zadanie wymagające współpracy wszystkich dorosłych, którym zależy na dokonaniu prawidłowych wyborów teraz i w przyszłości.

Co doradzić dziecku w tak skomplikowanej rzeczywistości, jak ta, w której żyjemy?

Pytanie może budzić zaniepokojenie o przyszłość Waszych dzieci.

Dlatego też należy podejść do rozwiązania tego problemu w sposób przemyślany, metodyczny.

Najgorsze bowiem, co możemy zrobić, to powiedzieć naszemu dziecku „rób co chcesz, to twój wybór, to twoja przyszłość”. Bo jeśli nam – dorosłym trudno odnaleźć się w tej sytuacji, to tym bardziej trudno naszym, nieletnim przecież jeszcze, dzieciom.

Doradztwo indywidualne dotyczy wyjątkowości i неповtarzalności ucznia. Specjaliści szkolni realizując lekcje z doradztwa zawodowego mają okazję do poznania mocnych stron uczniów, ich wątpliwości, rozczarowań związanych z szukaniem swojej ścieżki rozwoju zawodowego. Uczeń określa swoje cechy, mocne strony, kompetencje. Porównuje je do tych, których oczekują pracodawcy. Już w szkole podstawowej może uzyskać wiedzę, nad którymi zasobami powinien popracować, a które uczynić swoją wizytówką w przyszłości, na rynku pracy. W trakcie zajęć z doradztwa zawodowego uczniowie rozwiązują testy, ankiety, kwestionariusze związane z wyborem zawodu. Doradca zawodowy pełni m.in. rolę osoby uruchamiającej zasoby: ukierunkowuje, podsuwa pomysły, przedstawia różne alternatywy wykorzystania potencjału. Ważne zadanie to zainteresowanie ucznia poznawaniem siebie i planowaniem własnej kariery. Państwo jako rodzice/opiekunowie możecie pomóc dzieciom odkrywać zainteresowania, umiejętności, wartości, mocne strony. Możecie podpowiedzieć, co mają zrobić, wasze pociechy, aby odkryć swój talent. Warto pamiętać, że w przypadku ucznia szkoły podstawowej to dopiero początek dłuższego procesu poznawania siebie. Ważne, żeby ten proces trwał na kolejnych etapach jego edukacji (a najlepiej: przez całe życie). Ważna jest aktywność ucznia/dziecka, zarówno na etapie zbierania informacji, jak i przy ostatecznym podejmowaniu decyzji.

Warto zdawać sobie sprawę, że jest wielu uczniów, którzy w dobie Internetu nie poszukują żadnych informacji: o szkołach, zawodach, branżach przyszłości, oczekiwaniach pracodawców. Stąd rola rodziców jest nie do przecenienia. Doświadczenia parazawodowe, umiejętności miękkie, które kształtując się w dobie życia osobniczego mają ogromny wpływ na preferencje zawodowe. Są to między innymi: umiejętność nawiązywania kontaktów międzyludzkich, zdolność komunikowania się z otoczeniem, praca w zespole, sposób podejmowania decyzji, stawianie sobie celów i ich realizowanie, zdolność rozwiązywania problemów, świadomość swoich możliwości i ograniczeń, kompetencje organizacyjne, zdolność wprowadzania innowacji, odporność na stres. Dziecko poznaje również w ramach zajęć z doradztwa: środowisko pracy, warunki i narzędzia pracy, wymagania psychofizyczne, możliwości zatrudnienia, wymagane kwalifikacje, stan zdrowia. Zastanawiając się razem z dzieckiem nad wyborem szkoły i/lub zawodu warto skonsultować się z doradcą zawodowym, który specjalizuje się w rozpoznawaniu predyspozycji młodych ludzi. Wspiera młodzież w wyborze dalszej drogi kształcenia

i zawodu, może być wsparciem zarówno dla samych uczniów, jak również ich rodziców i nauczycieli. Warto zwrócić się po poradę do nauczyciela lub doradcy zawodowego w szkole. Można też szukać pomocy w placówkach oświatowych, których działalność związana jest bezpośrednio z rynkiem pracy.

Czynniki wyboru szkoły związane z rolą rodziców. O czym warto pamiętać?

Rodzicu znajdź czas na rozmowę, słuchaj tego, co dziecko mówi. Warto też dać znać, że wierzymy, że dziecko poradzi sobie z trudnościami i podejmuje słuszne decyzje.

Zapytaj dziecko, co myśli o swojej najbliższej przyszłości, do jakiej szkoły chce pójść? Czego od Ciebie jako rodzica potrzebuje? Czego potrzebuje w sprawie dalszej nauki? Jakie ma pomysły, rozwiązania?

Rodzicu zaoferuj pomoc i sprawdź, czy dziecko wyrazi chęć jej przyjęcia, pomagaj według pomysłu dziecka i na jego zasadach.

Jeśli targają tobą silne emocje, widzisz przyszłość jedynie w czarnych barwach, zadbaj o siebie, poszukaj wsparcia i konstruktywnych rozwiązań. Zastanów się, czego potrzebujesz jako rodzic, żeby czuć się pewniej: może wiedzy o szkołach, o systemie doradztwa zawodowego, konkretnych rozwiązaniach proponowanych przez szkoły, czy może spotkania się z innymi rodzicami? Co jest dla ciebie, jako rodzica, najważniejsze, o co chcesz zadbać w kontakcie z dzieckiem?

Rodzic potrzebuje wzmocnienia w tym, że jest pierwszym doradcą swojego dziecka. Doradca to nie tylko osoba, która ma kwalifikacje.

Rodzic, tak jak doradca, może odgrywać rolę:

coucha: polega ona na wsparciu rozwoju młodego człowieka, pomocy w definiowaniu i osiąganiu jego celów, związanych z własną edukacją, odkrywaniem mocnych stron, własnego potencjału, i budowaniem świadomości siebie, pomocnych przy podejmowaniu decyzji.

facylitatora: pomaganie dziecku w poszukiwaniu różnych informacji, analizowaniu ich, planowaniu i podejmowaniu decyzji.

animatora: analizowanie z dzieckiem różnych sytuacji, ważnych dla planowania jego kariery, nie tylko udziału w targach edukacyjnych czy drzwiach otwartych, ale też np. rozmowy z osobami z najbliższego otoczenia o ich zawodach, czy też rozmowy o własnych wyborach zawodowych itp.

analitka: pomoc dziecku w zrozumieniu siebie, własnych motywacji i zachowań (a dzięki swoim doświadczeniom na rynku pracy rodzic może mu podpowiadać, na co ma zwrócić uwagę na dalszych etapach edukacji). Jak podejmować ważne życiowe decyzje i jak sobie radzić z wyzwaniami dnia codziennego.

Bywa jednak również, że zbyt niska ocena swoich predyspozycji, umiejętności i kwalifikacji, brak wiary we własne siły, stereotypowe postawy wobec pracy jako uciążliwego obowiązku nie pozwalają młodemu człowiekowi na odniesienie sukcesu na jego miarę. Czasem elementami destrukcyjnie wpływającymi na proces decyzyjny mogą być problemy rodzinne, zdrowotne, emocjonalne czy intelektualne, z którymi w swoim najbliższym otoczeniu boryka się dziecko. Ważną kwestią w dziedzinie doradztwa zawodowego jest uświadomienie dynamiki zmian na rynku pracy i wynikającej z nich konieczności podnoszenia kwalifikacji, przekwalifikowywania się czy nawet konieczności wielokrotnego zmieniania zawodu. Stąd bardzo ważnym zadaniem jest wyposażenie młodego człowieka w umiejętność określania swoich mocnych i słabych stron, szybkiego podejmowania decyzji, radzenia sobie w trudnych sytuacjach, adaptacji w nowym środowisku, a wreszcie nauce prawidłowej autoprezentacji. Poważnym problemem bywa też narzucenie młodemu człowiekowi przez bliskich ich wizji ścieżki edukacyjno-zawodowej czasem zupełnie niespójnej z możliwościami i marzeniami zainteresowanego. Niejednokrotnie tradycje rodzinne czy środowiskowe, poziom wykształcenia rodziny, aspiracje dorosłych, czy pragnienie, aby dziecko zrealizowało niespełnione plany rodziców są zupełnie niespójne z zamierzeniami młodego człowieka. Wówczas umiejętnie udzielona pomoc uczniowi i jego rodzinie w kształtowaniu określonych postaw i zachowań związanych z planowaniem kariery zawodowej staje się niezbędna. W takiej sytuacji należy wykazać zrozumienie dla emocji każdej ze stron i zachować daleko idący obiektywizm. Skuteczność działań wobec uczniów i ich bliskich w dziedzinie doradztwa zawodowego wynika często nie tylko z kompetencji merytorycznych, ale też empatii i szacunku dla indywidualnych potrzeb i stanowisk rozmówców. Bardzo ważne jest, by rzetelnie zaprezentować wszystkie możliwości i rozwiązania, a potem dać prawo wyboru. Nauczyciele i doradcy zawodowi dzięki zachowywanemu dystansowi, ale przede wszystkim za pomocą odpowiednich narzędzi, jakimi są kwestionariusze, ankiety, ćwiczenia, bazy danych o ofercie szkół, zasadach rekrutacji, poszukiwanych zawodach, regionalnym czy globalnym rynku pracy, regułach i trendach w zatrudnianiu oraz instytucjach wspierających rozwój

edukacyjno-zawodowy uczniów potrafią pomóc zainteresowanym przełamać bariery środowiskowe czy istniejące stereotypy tak, by pojęli prawidłową decyzję. Ważne jest, by dokonany wybór był satysfakcjonujący dla zainteresowanego i adekwatny do jego możliwości, zainteresowań, predyspozycji, ale też aspiracji jego rodziny. Wypracowanie rodzinnego konsensusu czasami nie jest łatwe i wymaga czasu, zrozumienia potrzeb i sposobu myślenia. Osobiste doświadczenia dzieci i młodzieży są bardzo ważne, dlatego warto pokazać młodym pozytywne wzorce również w dziedzinie zawodowej realizacji. Podchodząc do rozważań edukacyjnych związanych z naszym dzieckiem *uwzględnijmy także nasze możliwości finansowania edukacji (nauka wszak kosztuje, a system kształcenia w Polsce umożliwia łączenie pracy zawodowej i nauki – szkoły dla dorosłych, i zaoczny system nauki i studiowania)*. Kryterium, jakie powinniśmy wziąć pod uwagę, to są **dotychczasowe postępy szkolne** naszego syna czy córki. Jeśli nasze dziecko dobrze radziło sobie z nauką w szkole podstawowej, odnosiło jakieś ponadstandardowe sukcesy szkolne (udział w konkursach, olimpiadach, szczególna aktywność społeczna na rzecz klasy lub szkoły, itp.), to prawdopodobne jest, że dłuższa ścieżka kształcenia nie będzie dla niego zbyt obciążająca, a podjęte działania zostaną skutecznie doprowadzone do celu. Jeśli natomiast nasze dziecko raczej z trudem radziło sobie z nauką, nie przejawiało większego zainteresowania szkołą, preferowało bardziej gry komputerowe, uprawianie sportu lub kontakty z rówieśnikami niż ślęczenie nad podręcznikami, to może lepiej, aby na tym etapie swojej kariery edukacyjnej pomyślało o szkole branżowej, gdzie w trakcie praktyk uczy się zawodu i przedmiotów ogólnokształcących. W perspektywie czasowej mając już zawód, może podnosić swoje kwalifikacje w szkole branżowej drugiego stopnia i podchodzić do matury po ukończeniu liceum dla dorosłych. Rozszerzać swoje kwalifikacje na kursach kwalifikacyjnych. Dziecko może kształcić się wybierając jedną z trzech możliwości:

Liceum ogólnokształcące

Jeśli Twoje dziecko wybierze naukę w liceum ogólnokształcącym, w efekcie kształcenia może uzyskać: świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego, świadectwo dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Po zdanej maturze uczeń może wybrać interesujące go studia: studia pierwszego stopnia, które pozwalają uzyskać wykształcenie wyższe zawodowe. Zazwyczaj studia te trwają 3-4 lata. Absolwent po ich ukończeniu uzyskuje tytuł zawodowy licencjata lub inżyniera;

później uzupełniające studia magisterskie, trwające 2 lata. Po ich ukończeniu absolwent uzyskuje tytuł zawodowy magistra (kierunek tych studiów może być inny od kierunku studiów pierwszego stopnia). Jednolite studia magisterskie, które trwają 5-6 lat. Po ich ukończeniu absolwent uzyskuje tytuł zawodowy magistra uprawniający do wykonywania wybranych zawodów, np. prawo. Informacje o kierunkach studiów proponowanych przez poszczególne uczelnie w Polsce i za granicą można znaleźć na stronach internetowych właściwych szkół wyższych. Bez świadectwa maturalnego można kontynuować naukę w szkołach policealnych.

Technikum

Nauka trwa 5 lat. Uczeń zdobywa kwalifikacje zawodowe i wykształcenie ogólne. Może dalej kontynuować naukę poprzez podnoszenie umiejętności zawodowych realizując Kwalifikacyjne Kursy Zawodowe lub po zdanej maturze uzyskać wykształcenie wyższe.

Branżowa Szkoła I stopnia

Naukę w tej szkole może podjąć uczeń, który posiada świadectwo ukończenia ósmej klasy i egzamin ośmioklasisty. Nauka w *Branżowej Szkole I stopnia* trwa 3 lata i obejmuje kształcenie ogólne i zawodowe. Kształcenie ogólne odbywa się w szkole, zawodowe teoretyczne również. Praktyczna nauka zawodu w ramach praktyk zawodowych. Po ukończeniu *Branżowej Szkoły I stopnia* i zdaniu egzaminu z jednej kwalifikacji absolwent uzyska dyplom potwierdzający kwalifikacje w zawodzie, a także otrzyma wykształcenie zasadnicze branżowe. Absolwenci *Branżowej Szkoły I stopnia* w celu uzyskania dyplomu technika będą mogli kontynuować naukę w dwuletniej *Branżowej Szkole II stopnia*.

Ponadto absolwent *Branżowej Szkoły II stopnia* uzyska wykształcenie średnie branżowe i będzie mógł przystąpić do matury. Absolwenci *Branżowej Szkoły I stopnia* kształcący się w zawodach, którzy nie zdecydują się na naukę w *Branżowej Szkole II stopnia*, będą mogli podjąć pracę lub wybrać *Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych*.

Uwarunkowania rozwojowe nastolatka

Etap rozwoju zwany adolescencją (dojrzwaniem) przebiega wraz ze zmianami fizycznymi, dojrzwaniem płciowym i psychicznym. Czasem możemy obserwować zachwianie równowagi psychicznej: poczucie zagubienia i osamotnienia, utratę wiary w siebie, niestałość i nieadekwatność poglądów i postaw, brak zrównoważenia i umiaru, nadmierny krytycyzm. Silna potrzeba miłości, akceptacji, poczucia

bezpieczeństwa wpływa u młodych ludzi na wchodzenie w nowe środowiska, szukanie ciekawych sytuacji społecznych. Istotnego znaczenia nabierają związki interpersonalne z rówieśnikami, których wpływ wzrasta szczególnie w zakresie spędzania wolnego czasu i stylu bycia. Wybory edukacyjno-zawodowe to niejednokrotnie wpływ grupy rówieśniczej. We wczesnej fazie dorastania młodzi są na początku drogi prowadzącej ku dorosłości. Często czują się przytłoczeni koniecznością wyboru szkoły i zawodu. Nie są na to gotowi. Dziecko dopiero zaczyna rozwijać umiejętność wyznaczania odległych celów. Kształtuje umiejętność analizy problemów z różnych punktów widzenia, zauważania różnych możliwości, porównywania ich. Dopiero zaczyna wykraczać poza to, co „tu i teraz”. Uczeń dopiero zaczyna przechodzić od myślenia konkretnego (opartego o dostępne w zasięgu wzroku obrazy) do myślenia formalnego, które cechuje dorosłych (gdzie do zrozumienia czegoś nie jest niezbędna percepcja, a wystarcza np. opis słowny). Niektórzy rodzice sądzą, że dziecko myśli jak dorosły, tylko nieco wolniej. Tymczasem w VIII klasie ono dopiero zaczyna myśleć w oderwaniu od tego, co może bezpośrednio zaobserwować czy dotknąć. Daleko mu jeszcze do myślenia dorosłych. Uczeń dopiero zaczyna rozwijać krytycyzm w myśleniu i spostrzeganiu rzeczywistości.

Właściwa rola rodziców w procesie wyboru przyszłości edukacyjno-zawodowej zaczyna się już od najwcześniejszych lat poprzez uczenie swoich dzieci kluczowych umiejętności, które zarazem warunkują efektywne funkcjonowanie w życiu.

W fazie wzrostu (dzieciństwo), pierwszym okresie rozwoju człowieka trwającym do 14 roku życia, w czasie którego dziecko kształtuje swój charakter oraz rozwija się dzięki budowaniu więzi z rodziną oraz osobami ważnymi dla niego w szkole. W fazie tej, około 12 roku życia, kształtują się zainteresowania i umiejętności, które następnie stają się wskaźnikiem aspiracji i przyszłej aktywności zawodowej młodego człowieka. Już w wieku do 11 roku życia dokonuje pierwszych wyborów zawodu na podstawie fantazji poprzez zabawę i naśladowanie dorosłych. Bardziej świadomy wybór, w którym dziecko zaczyna kierować się zainteresowaniami, które cechuje duża różnorodność i zmienność tzw. okres próbnych wyborów trwa mniej więcej od 11-12 r.ż do 17 r.ż. Dostrzega własne umiejętności i uzdolnienia, zaczyna intensywnie rozwijać swoją samoświadomość ale obraz siebie jest jeszcze niepełny.

Faza poszukiwań (wczesna dorosłość) rozpoczyna się około 15 roku życia, a kończy w wieku lat 24. W początkowej fazie tego okresu młody człowiek szuka swojej roli

społecznej, uczy się wyrażać własne zdanie, określać potrzeby, rozwija zainteresowania, kształtuje swoje wartości. W późniejszym okresie zaczyna interesować się rynkiem pracy, wymaganiami zawodowymi i biznesowymi aspektami podejmowanych decyzji. Ważnym momentem w tej fazie jest wybór pierwszej pracy, zdobywanie kwalifikacji zawodowych oraz identyfikacja przyszłego zawodu. Rozwój młodego człowieka jest to też czas niezwykłych pomysłów, idei, nadziei – czas wielkiego potencjału!

Systemy rodzinne – postawy rodzicielskie

W przypadku emocjonalnej koncentracji na dziecku, rodzic ochrania jest nadopiekuńczy lub nadmiernie wymagający. W takiej sytuacji dziecko przejawia brak inicjatywy, jest apatyczne, pasywne, wycofane z kontaktów z otoczeniem, ma trudności w formułowaniu sądów i podejmowaniu decyzji. Prezentuje wyuczoną bezradność. Jeśli rodzic reprezentuje postawę unikającą, to zaniedbuje dziecko, czasem częściowo zaspakaja jego potrzeby lub odrzuca je i nie zaspakaja jego potrzeb. W dziecku występuje poczucie osamotnienia i pustki, poczucie niepewności, zaniżona samoocena, silny lęk przed odrzuceniem, tendencja do izolacji od otoczenia. Wtedy gdy akceptujemy dziecko odwzajemnia miłość i szacunek, chętnie przebywa z ludźmi, ma poczucie własnej wartości i pewności siebie, podejmuje decyzje, nie zniechęca się porażką. Tylko w tej sytuacji rodzic respektuje prawa dziecka i tworzy możliwość zaprezentowania przez nie całego swojego potencjału.

Materiał stanowi refleksję na temat roli rodziców w dokonywanych wyborach zawodowych przez ich dzieci i może być wykorzystany na spotkaniach z rodzicami klas VIII przez wychowawcę lub specjalistów zatrudnionych w szkole, w związku z planowaniem indywidualnej ścieżki edukacyjno-zawodowej uczniów.

Literatura:

1. Jennifer Fox, Odkryj silne strony twojego dziecka, Wyd. MT Biznes, Warszawa 2017.
2. E.H.Erikson, Dzieciństwo i społeczeństwo, Dom wydawniczy Rebis, Poznań 1997.
3. Moje dziecko wybiera karierę zawodową, red. A. Paszkowska-Rogacz, SWSPiZ, Łódź 2008.
4. W. Duda, dr D. Kukła, Rodzina jako podstawowy determinant wyborów edukacyjno-zawodowych dzieci, Kwartalnik Doradca Zawodowy 1(14)2011.
5. D. Super, Psychologia zainteresowań, PWN, Warszawa 1972.

6. Małgorzata Rosalska, Warsztat diagnostyczny doradcy zawodowego. Przewodnik dla nauczyciela i doradcy, KOWEZiU, Warszawa 2012.
7. D. Miskimin, J. Stewart, Coaching rodzicielski. Jak pomóc dziecku rozwinąć skrzydła i w pełni realizować jego potencjał, SWPS Academica, Warszawa 2011.

Przygotowała: Hanna Krawczyk, pedagog klas 5-8